

דף כ"ה

משנה

דברים של עצמו ושל אחרים שיש אחד דברים של עצמו, ואחד דברים של אחרים, כשנשבע שאתן לפלוני. ואחד דברים שיש בהן ממש, ואחד דברים שאין בהן ממש. כיצד? אמר שבועה שאתן לאיש פלוני, ושלא אתן, שנתתי, ושלא נתתי. שאישן ושלא אישן, שישנתי, ושלא ישנתי, שאזרוק צרור לים ושלא אזרוק, שזרקתי ושלא זרקתי. רבי ישמעאל אומר, אינו חייב אלא על העתיד לבא, שנאמר: "לְהִרְעֹ אוֹ לְהִיטִיב". אמר לו רבי עקיבא, אם כן⁴⁵¹ אין לי אלא דברים שיש בהן הרעה והטבה, דברים שאין בהן הרעה והטבה מניין? אמר לו, מריבוי הכתוב "לְכָל אֲשֶׁר יִבְטֹא הָאָדָם". אמר לו, אם ריבה הכתוב לכך ריבה הכתוב לכך.

גמרא

תנו רבנן, חומר בנדרים מבשבעות, חומר בשבועות מבנדרים. חומר בנדרים, שהנדרים חלים על דבר מצוה כדבר הרשות⁴⁵², כגון שאמר קונם סוכה שאני עושה, לולב שאני נוטל אסור⁴⁵³, מה שאין כן בשבועות^{454 455}. חומר בשבועות שחלות על דבר שאין בו ממש כדבר

451 שדייקת מהכתוב "להרע או להיטיב". רש"י.

452 תוס' שואלים שבמסכת נדרים דרשו מהכתוב "לה" ובמסכת נזיר דרשו "מין ושכר יזיר" לאסור יין מצוה כיון הרשות, והרי נדרים ונזירות הוקשו זל"ז. וי"ל שצריכים את שתי הדרשות. שבנזירות הוא אסור עליו כל יין ולכן חל על יין מצוה כיון הרשות, אבל בנדרים שאינו אסור עליו אלא את המצוה כגון סוכה ושופר ולולב ותפילין היינו אומרים שלא חל. ואם היה כתוב בנדרים היינו או' מפני שבנדרים חל מפני שהוא אסור עליו את המצוה, אבל בנזיר שאוסר את עצמו על היין לא חל, שהרי גם בנדרים כשאוסר עצמו מן הסוכה לא חל. תוס'.

453 ובנדרים מפרש את הטעם לכך. רש"י.

454 נדר אינו חל על השינה, כגון קונם שאני ישן, שקונם הוא לשון הקדש ועל מה יחול הקדש?! אבל אם אמר קונם עיני בשינה הנדר חל על העין. רש"י.

455 בנדרים הק' מה בין נדר שכ' בו "כי ידור נדר לה" גם בשבועה כתוב "או השבע שבועה לה". ות' הא דאמר ישיבת סוכה עלי' הא דאמר שלא אשב בסוכה. ומשמע שבנדרים ראוי שיחול הנדר שאוסר הסוכה עליו כקרבן, מפני שאוסר על עצמו את הסוכה והסוכה אינה מצווה לעשות מצוה. אבל בשבועה שאו' עצמו על הסוכה אין השבועה חלה שהוא משועבד לעשות מצוה. ותימה שבשבועה חלה בכה"ג כשאמר ישיבת סוכה עלי' שבועה, ואסר עליו 'חפצא'! וי"ל שזהו מה שא' חומר בנדרים שבכל ענין שחל על דבר הרשות חל על דבר מצוה, דהיינו כשאו' חפץ על עצמו. אבל כשאו' עצמו על החפץ אינו חל אפי' בדבר הרשות. אבל שבועה אינה חלה כל ענייני שבועה אינה חלה על דבר מצוה כדבר הרשות דהיינו כשאו' עצמו על החפץ. ורבינו אלחנן תירץ בשם ר"י שבשבועה אפי' כשיאמר ישיבת סוכה עלי' שבועה אסר את עצמו מהחפץ שלשון שבועה לא שייך אלא על עצמו, וקונם לא שייך אלא על החפץ שאוסר על עצמו כקרבן. ולכן חלה בועה על השינה אבל בנדר אסר שינה עליו ואין בה ממש. ובפ"ב בנדרים מסיק רבינא שנדרים נמי חלים מדרבנן על דבר שאין בו ממש. ור"ת מפרש שלקמן ובפ' ד' נדרים לא מדובר שאמר בלשון 'אסרו' עלי' בשבועה אלא כשאומר לשון שעי' שבועה אוסר פירות עליו, שבועה

שיש בו ממש, מה שאין כן בנדרים.

מבררת הגמרא, מה כוונת המשנה במי שאמר שבועה שאתן לפלוני ושלא אתן? אם אמר שיתן צדקה לעני, הרי הוא מושבע ועומד מהר סיני, שנאמר "נתון תתן לו", והוא נשבע לקיים את המצוה ואינו דבר הרשות? אומרת הגמרא, שנשבע שיתן מתנה לעשיר.

שבועה שלא אישן ג' ימים מלקים אותו וישן לאלתר

הגמרא, הרי רבי יוחנן אמר שהאומר שבועה שלא אישן שלשה ימים מלקים⁴⁵⁶ אותו וישן לאלתר⁴⁵⁷? אומרת הגמרא שרבי יוחנן מדבר רק כשאמר שלא אישן שלשה ימים, וכיון שאין אדם יכול שלא לישון שלשה ימים, הוא נשבע על דבר שאינו ולוקה משום שבועת שוא, והמשנה מדברת כשלא אמר שלשה.

שזרק פלוני צרור לים ושלא זרק רב
אמר חייב ושמואל אמר פטור

שישנו ב'לאו' ו'הן', ושמואל אמר פטור שאינו בלהבא⁴⁵⁸. ולכאורה נחלקו במחלוקת תנאים. ששנינו, רבי ישמעאל אומר, אינו חייב אלא על העתיד לבא, שנאמר: "לְהִרְעוֹ אוֹ לְהִיטִיב". אמר לו רבי עקיבא, אם כן מניין לי דברים שאין בהן הרעה והטבה? אמר לו מריבוי הכתוב "לְכֹל אֲשֶׁר יִבְטֵא הָאָדָם". אמר לו, אם ריבה הכתוב לכך ריבה הכתוב לכך. רב אמר כרבי עקיבא שמחייב בלשעבר, ושמואל כרבי ישמעאל שמחייב רק להבא⁴⁵⁹.

ואומרת הגמרא שלפי רבי ישמעאל אין
חולק, ודאי שרב שמחייב אינו סובר כרבי

רב ושמואל נח' אם ר"ע מחייב
בדבר שאינו בלהבא

שלא אוכל פירות וברוב ספרים ל"ג בשבועה. אבל אמר יאסרו בשבועה אינו כלום אפי' בדבר הרשות משום שאסר עליו 'פצא'. תוס'.

456 משום שבועת שוא שהוא דבר שאי אפשר ומשנשבע יצתה לשקר. רש"י.

457 וי"ל שבאכילה אין לטעות ולומר שאמר לעולם, והתנא לא הוצרך לפרש שאמר לאלתר. או שגם שם שייך לעולם כשנשבע על ככר שלפניו. תוס'.

458 יזרוק פלוני או לא יזרוק אינה שבועת ביטוי אלא שבועת שוא, שהרי אין פלוני ברשותו לזרוק ולא לזרוק. רש"י.

459 וי"ל שמה שא' לעיל שמואל טעמא משום דליתא בלהבא אינו מדברי שמואל אלא הש"ס מפרש כן לדבריו, וכענין זה יש בכמה מקומות בש"ס. תוס'.

ישמעאל. מפני שאם רבי ישמעאל לא מחייב לשעבר, בדבר שישנו בלהבא. באומר אכלתי ולא אכלתי שישנו בשבועה שאוכל ושל אכל. האם הוא מחייב בדבר שאינו בלהבא, שאם נשבע שפלוני יזרוק צרור לים אינה שבועת ביטוי שאינו יכול לאסור עליו או לחייבו לזרוק! אלא נחלקו בדברי רבי עקיבא⁴⁶⁰. רב מחייב כרבי עקיבא⁴⁶¹. ושמואל אמר שרבי עקיבא לא מחייב שם לשעבר אלא בדבר שישנו בלהבא, אבל בדבר שאינו בלהבא, לא.

נשבע לקיים את המצוה ולא ביטל
פסוק ר"י ב"ב מחייב
ומנסה הגמרא לומר, שרב ושמואל נחלקו במחלוקת רבי יהודה בן בתירא וחכמים. שנינו במשנה, מי שנשבע לבטל את המצוה ולא ביטל פטור, לקיים את המצוה ולא קיים פטור. שהיה בדין שיהא חייב כדברי רבי יהודה בן בתירא שאמר אם חייב על הרשות שאינו מושבע עליה מהר סיני. אינו דין שחייב על המצוה שמושבע עליה מהר סיני. אמרו לו, בשבועת הרשות חייב שעשה בה 'לאו' כ'הן', ולא בשבועת מצוה, שלא עשה בה 'לאו' כ'הן', שישנה ב'הן' ואינה ב'לאו'. האם נאמר שרב אמר כרבי יהודה וכמו שאין צריכים שהשבועה תהיה ב'לאו' 'הן' כך לא צריכים שתהיה ב'להבא' ו'לשעבר'. ושמואל אמר כחכמים שצריכים שהשבועה תהיה ב'לאו' 'הן' וב'להבא' ו'לשעבר'.

שמואל ורב נחלקו
לדברי חכמים
אומרת הגמרא, לרבי יהודה בן בתירא אין מחלוקת⁴⁶². מפני שאם לא צריכים שהשבועה תהיה ב'לאו' ו'הן' אפילו שכתוב במפורש "לְהַרְע או לְהִיטִיב"⁴⁶³, כל שכן שלא צריכים שתהיה ב'להבא' ו'לשעבר'. ורב ושמואל נחלקו לדברי חכמים, שמואל פטר כחכמים. ורב אמר, אפילו לדבריהם חייב אפילו שהשבועה אינה בלהבא. וחכמים לא מחייבים רק בשבועה שאינה ב'לאו' ו'הן' מפני שכתוב במפורש "לְהַרְע או לְהִיטִיב". אבל בשבועה שאינה ב'להבא'

460 כלומר אבל בדר"ע חלקו ולא שמואל כתנאי, ששמואל פטר אפ' לר"ע וכ"ש לרבי ישמעאל. רש"י.

461 ה"ר עזרא הנביא הק' בתוס' שכאן רב דורש ריבויים ומיעוטים. ובפ' הגזול קמא (ב"ק דף צו:) רב סבר כר"מ שאמר אומרים בעבדים הרי שלך לפניך, שאין נגזלים כמקרקעין. ומאן שסו' שעבדים כמקרקעין דורש כללים ופרטים. וי"ל שיש לו איהו מיעוט שממעט עבדים כמו שפי' לעיל. תוס'.

462 ודברי שמואל ודאי ששנויים במחלוקת תנאים שלא היה בדעתו לפטור לפי ריב"ב. רש"י.

463 שמשמע כגון אוכל, ולא אוכל. רש"י.

ו'לשעבר' שהדבר נלמד מריבוי הם חייבים.

לא אכלתי לקרבן לא הנחתי
למלקות
ורב המנונא הקשה על מה ששנינו שצריכים
שהשבועה תהיה ב'לאו' ו'הן' ממה ששנינו
במשנה, לא אכלתי היום ולא הנחתי תפילין היום, משביעך אני, ואמר
אמן חייב. לא אכלתי ישנו בלאו, לא אוכל, האם לא הנחתי ישנו בלא
אניה, הרי הוא נשבע לבטל את המצוה⁴⁶⁴? והוא עצמו תרץ⁴⁶⁵, ששנינו
לצדדים, לא אכלתי ואכל היא שבועת ביטוי וחייב קרבן, לא הנחתי
והנחתי חייב מלקות.

נשבע על עמוד אבן שניכר לג'
אנשים שהוא זהב הי"ז לשוא
רבא הקשה ממה ששנינו במשנה, איזו היא
שבועת שוא? נשבע לשנות את הידוע לאדם
ואמר על עמוד של אבן שהוא של זהב. ואמר עולא, היא שבועת שוא רק
כששלשה בני אדם ידעו שאותו עמוד הוא של אבן⁴⁶⁶. אבל אם לא ניכר,
הוא עובר משום שבועת ביטוי. והרי שבועה זו אינה ב'לאו' ו'הן' שהרי
אם אמר שהעמוד הזה יהיה של זהב אינה שבועה? והוא עצמו תירץ,
שעולא אמר שאם היה ניכר לג' אנשים שהוא עמוד של אבן, הוא עובר
משום שבועת שוא. ואם לא, הוא עובר משום שבועת שקר.

רב מודה שהאומר שבועה שאני
יודע לך עדות ונמצא שלא ידע פטור
אביי אמר, רב מודה שהאומר לחבירו שבועה
שאני יודע לך עדות, ונמצא שלא ידע פטור
מקרבן משום שבועת ביטוי, הואיל ואינו בלאו והן. אף על גב שלא
צריכים שהשבועה תהיה ב'להבא' ו'לשעבר' צריכים שתהיה ב'לאו'
ו'הן'. והאומר שבועה שאני יודע לך עדות אינה ב'לאו', שאם אמר
שבועה שאני יודע לך עדות ונמצא שידע לו עדות, אינו חייב קרבן
משום שבועת ביטוי, אלא משום שבועת העדות כשנשבע בבית דין.
ואם אמר שבועה שידעתי ולא ידעתי העדתי ולא העדתי⁴⁶⁷ היא מחלוקת
רב ושמואל. כיון שישנה ב'לאו' ו'הן' ואינה ב'להבא', שאם נשבע שלא

464 וא"א להע' בשבת ויו"ט למה שנינו לא הנחתי. או שמת' אפ' למ"ד אפ' למ"ד שבת זמן תפילין. תוס'.

465 אפ' להעמיד כר' יהודה בן בתירא אלא שרוצים להע' ככו"ע. תוס'.

466 היה אפ' להק' מהמשנה איהו שבועת שוא נשבע לשנות את הידוע. ואם אינו משנה את הידוע חייב משום
שבועת ביטוי. וכן ממה שש' אם לא ראיתי נחש כקורת בית הבד משום שא"א להיות. ולפי מה שר"ב מפרש
באומר יאסרו כל פירות שבעולם עלי אם לא ראיתי כו' א"א לדייק משם שהשבועה היא מאכילת פירות. או ששם
אפשר שיטרח עד שיראה נחש כקורת בית הבד הואיל והוא בעולם. תוס'.

467 עיין במהרש"א והגהות וציונים.

אעיד לך הוא נשבע לבטל את המצוה⁴⁶⁸.

אביי א' שלשמואל הכתוב הוציא את שבועת העדות לחייב על שוגג כמזיד

לשמואל שאמר שאין חייבים קרבן על שבועת ביטוי בשבועה לשעבר בדבר שאינו בלהבא, מובן למה התורה הוציאה את שבועת העדות מכלל שבועת ביטוי. שאם התורה לא היתה כותבת במפורש חיוב קרבן בשבועת העדות, שהיא רק על העבר, לא היינו לומדים זאת משבועת ביטוי. אבל לרב מדוע התורה כתבה במפורש את חיוב קרבן בשבועת העדות באותו קרבן, הלא היא בכלל שבועת ביטוי? אמרו החכמים לפני אביי, שאם הוא ראוי להעיד וכפר בו בבית דין, חייב שתים משום שבועת העדות ומשום שבועת ביטוי. ואביי אמר להם, שאי אפשר לומר כך, שנינו בברייתא על הכתוב : "וְהָיָה כִּי יֵאָשֵׁם לְאַחַת מֵאֵלֶּה וְהִתְנַדָּה אֲשֶׁר חָטָא עָלֶיהָ". "לְאַחַת" אחת אתה מחייבו, ואין אתה מחייבו שתים⁴⁶⁹. ולאביי למה הכתוב הוציא את שבועת העדות? נצרך למה ששנינו בברייתא, בכל הכתובים בקרבן עולה ויורד, שבועת ביטוי וטומאת מקדש וקדשיו, נאמר "וְנִעְלָם", ובשבועת עדות לא נאמר "וְנִעְלָם" לחייב על המזיד כשוגג⁴⁷⁰. אמרו לו החכמים, אולי נאמר שבמזיד חייב אחת משום עדות, בשוגג חייב שתים? אמר להם, האם לא אמרתי לכם שהכתוב "לְאַחַת" מיעטו מלחייב שתים. ואם במזיד, למה צריך למעטו, האם יש חיוב קרבן על שבועת ביטוי במזיד?!

רבא א' "לאחת" ממעט שהאומר שלא אטכל רבא אמר, שלא צריך למעט את ואכל חטים שעורים וכוסמים חייב אחת שבועת עדות וביטוי מחיוב שתים מהכתוב "לְאַחַת". משום ששבועת עדות היא דבר שהיה בכלל שיצא לידון בדבר החדש, בראויים להעיד ובבית דין, ואין לך בו אלא חידושו בלבד. וחייב משום שבועת העדות ולא משום ביטוי. והכתוב "לְאַחַת" בא למעט מחיוב שתים את שבועת ביטוי לבדה. שאם אמר שבועה שלא

468 ידעתי ולא ידעתי אינה שבועת העדות כשאנו צריך עכשיו לאותה עדות. תוס'.

469 תוס' שואלים שבתו"כ דרשו מ"לאחת" שבשבועה שלא אוכל פת חטין ושעורין וכוסמין שחייב על כאו"א. וכאן דרשו ממנו שאינו חייב אלא אחת. וי"ל שבת"כ לומדים מ"לאחת" וכאן מ"אלה" שמשמע שאתה מחייבו מקצת אלה הכתובים בפרשה ולא על כל אלה. או שדורשים מהלמ"ד של "לאחת" ושמואל דורש את כולו לדרשה של ת"כ. תוס'.

470 היה אפ' לומר לחייבו אפ' מושבע מפי אחרים בלא ענייית אמן משא"כ בשבועת ביטוי. תוס'.

אוכל ואכל פת חטים ופת שעורים ופת כוסמים אינו חייב אלא אחת.

אב"י חזר מההיא או שר"פ אמר ומכאן שאב"י סבר, יש שם שבועת ביטוי באומר שבועה שאיני יודע לך עדות, ואינו

חייב שתים משום המיעוט⁴⁷¹. שואלת הגמרא, הרי אב"י אמר שרב מודה באומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות ונמצא שלא ידע שפטור, הואיל ואינו באיני יודע לך עדות. והרי ישנה באיני יודע לך עדות בפסולים שלא בבית דין? עונה הגמרא, שאב"י חזר בו ממה שאמר שרב מודה שהאומר לחבירו שבועה שאני יודע לך עדות ונמצא שלא ידע פטור. או שנאמר שרב פפא אמר אחת מהן⁴⁷².

⁴⁷¹ ונפקא מינה כשיש שבועת ביטוי ואין שבועת עדות, כגון בפסולים לעדות, או שלא בבית דין, וכשאיין לפטרו מ"לאחת" חייב משום ביטוי. רש"י.

⁴⁷² שרב פפא מלך אחרי אב"י ורבא והתלמידים לא היו יודעים אם אמרה מדעתו או משום רבו. תוס'.